

Poštnina plačana v gotovini.

MESEČNIK ZA KMETSKO PROSVETO

XII.

NOVEMBER 1935

11.

GRUDA

MESEČNIK ZA KMETSKO PROSVETO

Izhaja vsakega 20. v mesecu. — Celoletna naročnina Din 30.—

Posamezna številka stane Din 3.—

Urejuje: Dolfe Schauer

Uredništvo ne vrača nenaročenih rokopisov. Prispevki, recenzijski izvodi in dopisi naj se pošiljajo na naslov urednika, Ljubljana, Pražakova 11/III

Upravništvo: Kolodvorska ul. 7.

zdaja: Kmetijska tiskovna zadruga v Ljubljani, r. z. z o. z. (Stanko Tomšič)
Glasilo Zveze kmetских fantov in deklet v Ljubljani.

Tiska „Tiskarna Slatnar“, družba z o. z. (Vodnik in Knez) v Kamniku.

VSEBINA:

Venceslav Winkler: Potoška mladost. — Ivan Nemec: Brez soli. — Dr. Milan Hodža. — Jernej Stante: Za staro pravdo. — Tine Janhar: Jedro se lušči. — † Ana Župančičeva. — Iz Zveze kmetских fantov in deklet. — Kotiček za dekleta. — Ali veš? — Zapiski.

Neodvisen, res pravi ljudski dnevnik Slovencev je samo

„Glas Naroda“

Čitajte ga, postanite njegov stalni naročnik! Postanite pa tudi njegov solastnik s tem, da pristopite k zadrugi „Narodna Prosveta“ in postanete soodločujoč činitelj pri vprašanju, kakšen naj bo „Glas Naroda“!

Mesečna naročnina samo Din 12.— omogoča tudi kmetškemu človeku, da ima v svoji hiši dnevnik!

Pišite na upravo, ki je v Ljubljani, Nebotičnik.

NOVOST v prehrani naše dobe je: Mešanica domačih čajnih rastlin **NAJBOLJŠI NADOMESTEK** za **INOZEMSKO ČAJE**. — Po odobrenju Min. soc. pol. in Nar. Zdravja od 11. maja 1935. 1. S. br. 14.404, **STAVLJA V PROMET: KMETSKA DRUŽBA** r. z. o. z. v **LJUBLJANI**.

**N A Š
Č A J**

„**NAŠ ČAJ**“ za vse: ženske in moške za odraslo deco in majhne otroke. — Je pravi družinski čaj iz naših domačih čajnih zelišč. Pijte ga zjutraj in zvečer, dopoldne in popoldne in ob vsaki drugi priliki. — Vsi so zadovoljni vsi ga hvalijo! „**N A Š Č A J**“ zahtevajte v vseh prodajalnah!

MESEČNIK ZA KMETSKO PROSVETO

11.

NOVEMBER 1935

XII.

Potoška mladost

Venceslav Winkler

Povest

Frenk ni šel naravnost domov. Zavil je ob potoku in se ustavil pri mostu. Tam je bila njiva, ki mu jo je ponujal Ožbolt. Z nekakim razkošjem v srcu je stopil na svoj bodoči svet. Z dolgimi koraki in povešeno glavo je šel po razkopanih razorih. Sklonil se je in pobral košček grude, jo zmečkal med prsti in šepetal:

»Ti dobra, dobra zemlja!«

Zazvonilo je večernico. Ustavil se je in se odkril. Zdelo se mu je, da ni še nikoli tako lahko molil...

Matic je prihitel h kovaču s prečudno mislijo. Janko je spustil orodje na tla in se naslonil na nakovalo. Fant pred njim je z vročično naglico razkladal svoje misli.

»Tomažek z Vrha, Tomažek z Vrha,« je momljal kovač.

Obema so se iskriale oči.

»Težko bo,« je iskal nevarnosti kovač. »Ljudje so odvisni. Kot ovce bodo rinili za Čičkom. Če udari še Trdina na veliki boben, bo vsa fara vztrepetala.«

»Korajža velja. Preštejemo se. In Tomažek je samo kmet in ničesar drugega.«

Kovaču so besede prijale.

»Dobro, premislimo!« je dejal kratko.

Kladivo je znova zavriskalo, Janko je tolkel, kakor da bije po nečem drugem.

Matic je iskal pozabljenja. Niti minute ni mogel biti sam. Fantovska razigranost je usehnila. Kmalu se je razvedelo, kje je vzrok. Nihče mu ni omenil dekleta niti z besedico, najmanj oče, ki je razumel vse že, ko je dekle umrlo. Zdaj je fant našel drugo delo. Ves prosti čas je hodil h kovaču in k Frenku. Našel je kmeta, ki naj bi postal župan. Kje so tisti časi, ko je bil zadnjič na Poljani kmet za župana? Naj postane župan Tomažek z Vrha, mlad človek, poln ognja in moči.

Toda to je bilo še tajno.

X.

Takole počasi je šlo vse v jesen. Nekega dne so ljudje spoznali, da griči okoli vasi rjavijo, od nekod se je prinesla megla in ležala po polju več dni. Pusta polja so ostala samotna, obrnilo se je vse v gozd. Pritajeno skrb pred nečem težkim je gnala ljudi v obup. Iskali so kupcev za prašiče in kleli o nizkih cenah.

»Da bi vsaj zima ne bila huda!«

No, stari ljudje so prav zaradi nje trepetali. Vsa znamenja so kazala, da bo kmalu zamelo in dolgo držalo. Zato se je vsem mudilo z delom.

Fantje so videli v jeseni začetek novega življenja. Matic je hodil okoli njih s tiskanimi papirji in oči so mu skrivnostno žarele.

»Društvo imamo,« je razkladal. »Pravila so potrjena. Bal sem se, da bodo kaj nagajali.«

Vsakdo je hotel videti priznalno pismo, tiščali so vanj, dokler jim ni prebral vsega razglasa.

Zdaj je bil tudi kovač zadovoljen.

»Začelo se bo,« je pripovedoval. »Vsaj zima ne bo tako pusta kot zadnja leta. In da malo razgibljem ljudi. Vse čaka rešitve od nečesa nenavadnega, ki naj pride nenadoma kot kralj Matjaž izpod Krima. To vero moramo ubiti. Nihče ti ne bo pomagal, če si sam ne boš. Morda bo prišel Trdina in sejal cekine po Potoku. Ali jih vodijo za nos! Pa Pankrac s svojo modrostjo mu bo pomagal.«

O krčmarju niso dosti govorili; bilo je, kakor bi že umrl. Niso ga dosti videli, le Dreje Gantarjev ga je opazil, kako je prihuljeno lezel mimo hiše.

»Kakor mačka,« je obšlo fanta. Sam ni vedel, zakaj ga je streslo. Še zmeraj je slutil, da se utegne kaj izpremeniti in Pankrac bo udaril z bičem, da bodo vsi zaječali.

»Nič se ne bo zgodilo,« je del ob takih prilikah Matic. »Preveč so se že časi preobrnili.«

*

Pankrac je dobil vabila, naj jih razdeli možem. Oddahnil se je; mrtve, izbuljene oči, ki so zadnje čase umirale, so znova oživele. Zamrmral je nekaj sam zase, pregledal vabila od prve do zadnje črke ter se odpravil na pot. Obšel je vse može. Poiskal je pravi čas, ko so bili gotovo doma. Vstopil je malomarno, kakor bi bil najboljši prijatelj, začel o vremenu in delu, prešel nato k Poljancem.

»Bil sem včeraj tam in so mi stisnili nekaj papirjev. Tudi za vas je eden. Ne vem, kaj bo, zdi se mi, da je zaradi volitev. Napravite, kar hočete.«

Položil je vabilo na mizo in odšel.

Tako je napravil v vseh hišah.

Ostali sta mu še dve vabili.

»To je povrhu,« je pomislil. »Komu naj jih oddam?«

Usta so se mu raztegnila, ko se je spomnil Poderina in Gorjana. Zanesljivim ljudem, tako mu je naročil Trdina. Zanesljivejših gotovo ni kot sta ta dva.

Zvečer ju je šel iskat.

Poderin je odkimal.

»Nočem se mešati v nobeno stvar. Saj bo tako vse vrag vzel.«

Toda Pankrac ni odnehal. Prigovarjal mu je toliko časa, da se je mož udal in vzel vabilo.

»Kaj posebnega gotovo ne. Čvekali bodo in bo vse ozdravljeno.«

Pankrac se je čudil, kam je splahnel ponižni Matevž.

Šel je k Gorjanu.

Starec se ga je razveselil in tudi vabila. Seveda pojde, zlasti, ker vabi gošpod Trdina. To bo menda kaj dobrega. Da bodo volitve? Kaj je že čas? Moj Bog, kako hitro teko leta, čeprav so polna skrbi.

Pankrac mu je razkladal, kako naj govori, če ga bodo vprašali. Mogoče bo treba kaj odločevati, vse se zna zgoditi.

Gorjanove oči so zamežikale in potrdil je:

»Bom že govoril, da bo prav, Pankrac.«

»Le daj, ne bom te pozabil,« je rekel krčmar.

Poslovila sta se kot najboljša prijatelja.

V nedeljo po prvi maši je bilo na Poljani čudno šušljanje. Možje so se spogledovali in se vpraševali:

»Ali greš?«

»Kam?«

»Nisi dobil vabila?«

»Nisem. Kaj pa je?«

»Ah, nič!«

Počasi so odhajali možje proti Trdini. Tam jih je že čakal gospod župan Franjo Čiček.

»Le noter, le noter!« jih je pozdravljal in jim kazal v veliko vežo.

Prostorna soba se je napolnila z ljudmi. Topot nog je zadušil mrmrajočo govorico. Živahni obrazi so se spogledovali. Tam spredaj je bila postavljena miza, za njo je sedel gospod Trdina. Zadaaj stoječi so stopali na prste, iztegovali vratove, da bi videli, kaj se bo zgodilo.

Potem se je Trdina vzdignil in prosil za posluh.

Možje so se odkrili in utihnili.

»Redko je, da bi se pri meni takole zbirali,« je začel Trdina. »Da, a pride potreba in se tudi tako zgodi. Naša poljanska občina je bila doslej vzor sloge in poštenega dela za narodno gospodarstvo. Ali more kdo pokazati na kakšno napako? Naj se oglasi! Nobenega ni. To je znamenje, da so naši možje z gošpodom županom Čičkom na čelu delali ves čas za dobrobit ljudstva, kakor so pred štirimi leti obljubili. Naša občina slovi po slogi. Nikoli se nismo prepirali za kake malenkosti. Zmeraj smo nastopali enotno, kar so rekli možje, to je potrdila vsa fara. Najboljši možje ste zbrani tukaj. Kar porečete vi, to bo držalo. Glejte, pretekla so štiri leta. Drugi mesec bodo spet občinske volitve. Vaša naloga je, da sedaj odločite, kdo naj bo za župana in kdo za može. Povem vam, kar boste danes odločili, to bo veljalo. Nihče ne more nastopiti proti vam. Govorite pošteno in odkrito, nobena beseda se ne bo zamerila. Naj govori ljudstvo.«

V sobi je zašumelo. Dasi so že vedeli o tem, so se šele sedaj sprostili. Nekaj jih je trdovratno molčalo, tiščali so se bolj pri vratih. Boštjančič, ki je bil tudi med povabljenimi, je pobledel in zaškripal od jeze. Hotel je oditi, oziral se je po klobuku, kam ga je položil, ko se mu je približal Pankrac in mu zašepetal, kako misli o Čičku.

»Lahko bi se kaj izpremenilo,« je silil krčmar.

»Meni je vseeno,« je dejal trgovec zamolklo.

Tedaj so se že začeli oglašati možje.

»Kaj bi čakali, kar nadaljujmo!«

»Saj se razume, kako je treba urediti!«

»Začnimo!«

Trdina se je nasmehnil in se vzdignil.

»Kaj bi izpreminjali. Staro vino, star župan. Naj ostane kar naprej še Čiček!«

»Tako je; Čiček naj ostane!«

Boštjančič se je ugriznil v ustnice in še bolj pobledel. Našel je klobuk in se začel pomikati proti vratom. Čutil je, da mu prihaja vroče, da ne more več dihati. Naslonil se je na vrata in si obrisal rošno čelo.

Franjo Čiček je pa zardel. Vzdignil se je, zamahnil z roko in dejal:

»Možje, hvala vam, toda čas je že, da izprežem. Saj lahko poiščete katerega boljšega kot sem jaz.«

»Boljšega ni! Kar ti ostani!« so se čuli posamezni glasovi.

»Čemu ravno jaz? Glejte, saj so med vami možje, ki znajo vse, kar znam jaz. Na primer Boštjančič. Tamle pri vratih stoji. Zakaj bi ne bil on?«

Za trenutek je bilo vse tiho, nato je zahrumelo nekaj glasov:

»Nočemo Boštjančiča, ti ostani!«

Čiček je kakor v zadregi skomignil z rameni in pogledal Trdino. Ta se je nasmehnil in glasno rekel:

»Moraš prevzeti, če možje zahtevajo. Ljudstvo bi bilo užaljeno.«

»Naj bo torej!« je vzdihnil Čiček.

»Tako je prav!« so zaklicali možje.

»Prav lepo se vam zahvaljujem za zaupanje. Videli boste, da vas ne bom prevaral, v meni boste imeli vedno zaščitnika vaših gospodarskih koristi!«

»Živijo!« so zaploskali ljudje.

Nato so začeli izbirati može. Tu in tam so se sprli, odločil je nato Trdina. Ko je prišel na vrsto Potok, so se ustavili.

»To je velika vas, dva moža!« je rekel Čiček.

»Dobro!«

Toda nihče se ni hotel oglasiti. Pankrac je nemirno čakal.

»Kaj ni nobenega Potočana tu?«

»Smo!« je dejal Milavec. »Toda morali bi vprašati ljudi. Pustite mesta prosta in bomo pozneje povedali.«

Pankrac je sunil poleg sebe stoječega Gorjana. Starec se je odkašljal in se oglasil:

»Kaj bi odlašal! Pankrac je eden, poiščite še drugega!«

»Pankrac,« je ponovil Trdina in zapisal: »Pa drugi!« je nestrpno pri-ganjal.

»Ne bo prav,« je majal z glavo Milavec. »Treba bo vprašati ljudi.«

»Pa postavimo Milavca!« je rekel Čiček. »Ljudje ga poznajo in zaupajo mu. Kolikokrat sem že slišal, ko so ga hvalili.«

»Pa dajte njega!« je reklo nekaj glasov.

Zapisali so ga in Milavec je umolknil.

Tako je šlo od vasi do vasi, nazadnje je bilo še eno mesto prazno.

»Še za Poljano,« je dejal Čiček. »Predlagam Trdino!«

»Ne, tega pa ne! Moja skrb je gospodarstvo. Nisem več tako mlad. Glejte, vzemite tamle Boštjančiča. Samo on in nihče drugi!«

Boštjančiča je zalila kri. Tisoč misli mu je blisnilo skozi glavo. Ves čas je poslušal, kakor bi ga nič ne brigalo. Premišljeval je imena, dobro so jih izbrali, precej je bilo takih, na katere je sam računal. Trenutek je mislil, če bi se vseeno lotil.

»Propadel bi, to je jasno, a pokazal bi, da se jih ne bojim.«

Pa slišal je Trdino. Napel bo vse moči. Za vse večne čase bi si prekrizal ceste. Ne izplača se. Pride mogoče drugačen dan in vse se izpremeni.

»Dajmo torej Boštjančiča!« je rekel mirno Čiček.

Nihče ni ugovarjal, tudi trgovec ne. Hladno je prikimal.

»Komedijska!« se je tresel. »Vse je domenjeno. Boljše, če bi sploh ne prišel.«

Nato je spet govoril Trdina.

Boštjančič ga ni poslušal. Tiho se je prerinil na prosto. V svežem zraku je globoko zadihal, nato je odhitel proti domu.

»To pot je bil Trdina hitrejši, je mrmral sam zase.

Poderina so vprašali, kaj so delali na Poljani. Mož se je razkoračil in razložil:

»Prvi in zadnji blagoslov je dal Trdina. Vmes so iskali može, najboljše može.«

»Pa ste jih našli?«

Matevž se je bridko nasmehnil.

»Smo,« je povedal. »Za Potok sta Milavec in Pankrac.«

»Pankrac?« so osupnili ljudje. Zresnili so se in odkimali. »To ste čudno izbirali.«

»Čudno,« je potrdil Matevž in šel svojo pot.

* * *

Pankrac se je vračal z Gorjanom. Zasedela sta se pri Čičku, bilo je že blizu poldneva, ko sta se majala proti Potoku.

»Ti si mož,« se je ustavil krčmar in položil Gorjanu roke na ramena. »Tega ti ne bom nikoli pozabil. Prav o pravem času si odprl usta.«

Lovre se je majal in mahal z rokami.

»Da, da,« je jecjal. »Pankrac, zmeraj sem s teboj, zmeraj!«

Prijela sta se čez ramena, ubrala pravi korak in zapela. Prečudno je hreščala pesem čez polje. Sivo nebo jo je odbijalo, odmevala je do Lisca in se vračala z raztegnjenimi glasovi.

»Hej, hej, hej!« je vriskal Pankrac.

Bila sta sama sredi polja. Zdelo se jima je, da se vleče pot v neskončnost. Gozdovi za Liscem so bili temačni, na severni strani so se vlačile megle.

»Snega bo, sneg!« je kimal Pankrac.

»Sneg bo zdaj! Kaj ti pade v glavo!« se je hahljal Gorjan.

Našla sta korak in se nista več toliko opotekala.

»Veš, kaj sem jaz?« je godel vso pot Pankrac in se ustavljal. »Občinski mož, razumeš, takoj za županom sem jaz, razumeš.«

»Saj še ne veš, če boš izvoljen,« je oporekal Lovre.

»Izvoljen, izvoljen!« je pritrdjeval krčmar.

Pri kapeljci sta se ustavila. Zagledala sta se v Mater božjo in se odkrila. Nato je dejal Pankrac:

»Lovre, ali sva pijana?«

In takoj je sam odgovoril:

»Ne, nisva, samo vesela sva.«

Napotila sta se proti Potoku. Zvonilo je poldne. Glas zvonov se je izgubljal v sivini jesenske nedelje, zdaj pa zdaj vztrepetal glasneje in vzvaloval čez polje daleč do Poljane.

»Pankrac, moli!« je silil Lovre.

»Ne znam!« se je izgovarjal krčmar.

»Ho, občinski mož, pa moliti ne zna!« se je rogal veselo starec.

»Daj mir, beštija!«

Spet ju je obšlo, da bi zapela, a sta se domislila, da ju iz vasi gledajo.

»Zdaj pa pamet!« je rekel Pankrac.

Hotela sta stopiti z umerjenim korakom in svečano, a sta omahovala in se lovila.

»Vražja cesta!« se je jezil krčmar. »Popraviti jo bo treba! Čakajte, saj boste kmalu orali, kakor bom hotel.«

»Nikar tako ne opletaj z rokami, tako te najprej spoznajo,« je svetoval Lovre.

Kar najbolj mogoče resno in svečano sta stopila v vas. Toda pred hišami so stali ljudje. Smehljaje so jima pokimali v pozdrav. Odzdravila sta jim. Gledali

so za njima in kakor bi videli njune žareče obraze in negotove korake, so se jima namuznili.

Ljudje so lazili po gozdu, pripravljali drva in nasteljo. Tesnobno vreme jih je priganjalo k naglici.

»Čez noč se bo obrnilo in potem se bo vse ustavilo.«

Pankrac in poljanske malenkosti so tonile v pozabo. Redkobesedni možje so iskale le vremena. Težke sekire so čistile grmovje, v gluho praznino rmenih gozdov se je zdaj pa zdaj razlegel smeh. Počasni volički so vlačili iz gozda zvrhano naložene vozove. Po vseh poteh je dišalo po jeseni. Peter Hribar je s čudovito ljubeznijo obiral jabolka. Polagal jih je v košaro, kakor da so zlata. Vsi trije otroci so stali pod drevjem in se lovili za posameznimi sadovi. Mati Mica je lazila okoli hiše, smehljala se razposajenim otrokom in svarila moža, da ne bi padel.

Po poti mimo vrta so vozili listje iz gozda.

»Pet košev, šest košev, sedem košev!« je spremljal Francek vsak voz.

Zdaj pa zdaj je od Krima zapihalo hladno.

Peter je nosil sadje v shrambo in sanjal med potjo:

»Prodal bom, vsak dinar je dober. Če bi mi vsako leto obrodilo, bi se precej izpremenilo. Poderin naj mi odstopi kos. Ha, kakšno zemljo ima! Mogoče bi se vendarle rešil, če bi pljunil v roke.

Poderin je pa med tem že po svoje računal:

»Vole prodam, čemu bi jih redil, če bo spomladi tako vse vrag vzel. Tudi seno lahko prodam, le krava naj ostane.«

Zatržno se pa še ni mogel odločiti. Rekel si je, da mora vprašati še ženo ...

* * *

»Baba pa davkarija!« se je jezil kovač, ko je ogledoval položnico. Sedel je, računal in majal z glavo, ni mu šlo prav.

»Tebi tudi!« se je ozrl na Frenk, ki je prišel v kovačijo.

»Kakopa!« je stisnil Frenk. »Obrt se ne izplača več, če pošteno delaš. Zato je pa prav, da sva se z Ožboltom domenila.«

»Prav. Zdravja je res več v zemlji kot pri šivanju.«

»Zdaj mi je že dobro,« je pravil Frenk.

Kovač ga je skrivaj pogledal in zagodrnjal:

»Glej, da se kaj ne prehladiš. Zdaj je pravi čas za to.«

Potem je začel kovač počasi pripovedovati o volitvah.

»Tako kot zmeraj,« se je oglasil Frenk. »Trdina bo pritisknil in vsa fara bo prikimala.«

»Da, da,« je pritrdil kovač. »Toda boj bo.«

»Boj?«

Kovač je izbruhnil:

»Proti Čičku bo nastopil ...«

»Kdo?«

»Tomažek z Vrha.«

»Vraga ...«

Fant je osupnil in se zamislil.

»Tega nisem pričakoval,« je priznal resno. »Zdi se mi, da ne bo dobro. Če ni upanja na zmago, je boljše, da ne začne.«

»Podpremo ga!« je jeknil kovač.

Frenk je molčal.

»Tomažek je kmet. To velja več kot vse drugo.«

»Škoda moči za gotov poraz.«

»No, nekoč je treba stopiti na dan.«

»Seveda je treba.«

»Torej!«

»Nič nimam proti Tomažku, poštenjak je. To ne bo političen boj. Brez slabih strani ta boj ni. Najprej se je treba gospodarsko osamosvojiti. Poglej, kje so gospodarske ustanove! V rokah tistih ljudi, ki poznajo kmete vsake štiri leta, ki jih potrebujejo. Ti misliš na zmago. Bog naj ti da, a je najbrže ne bo. Čas še ni dozorel. Če bi se to zgodilo leto dni poprej, bi sploh ne mogel pomisliti na kaj takega. Pomni, da Potok še ni vsa fara. Drugo leto bo pa drugače.«

»To ni tako gotovo, da bi morali propasti,« je dejal kovač. »Glej, ravno v Potoku! Kaj niso vsi jezni na Pankraca?«

»Tisti ga pojdejo prvi volit. Sicer, kar je, to je. Zdaj se najbrže ne da več pomagati. Če bo treba, sežem tudi jaz vmes.«

Kovač je nezadovoljno gledal za odhajajočim.

* * *

Pepe Klavžar se je ženil pri Boštjančiču.. Vsak dan proti večeru se je odpeljal s kolesom na Poljano, ostajal tam dolgo v noč in se vračal pijan od ljubezni in raznih dobrot, s katerimi so mu stregli. Dekle je bilo lepo in petično. Na obeh straneh je bil poleg ljubezni še kosček računa: bogati Klavžar, bogati Boštjančič.

»Mimi, Mimi,« se je ponašal fant, »že ime je tako, kakor se spodobi. Potočanke se lahko skrijejo.«

Spomnil se je Maričke in šlo mu je na smeh. Ali ji je kaj ostal dolžan? Besede so pač besede, čemu jim verjame. Pozna se pač, da ni bila nikjer v svetu, ker vzame vsako šalo za resnico. Po doti ni vpraševal. To bo opravil oče. Verjetno je, da ne bo majhna. Kaj naj bi z Maričko? Razloček, kakšen razloček med obema. In zmeraj bolj se mu je smehljajo srce.

»Mimi, Mimi!« je škripalo kolo vsak večer.

»Pozna se, da je Klavžarjev,« so pravili ljudje. »Doma hlapca, sin igra gospoda. Eh, še je denar na svetu.«

Marička ni mogla poslušati govorjenja. Tiha žalost, ki je rasla v njej, se je dala pregnati samo z delom. In bila je kot moški. Žagala je z očetom v gozdu, sekala in nakladala, da je bilo veselje. Oče je molčal in momljaj sam zase, da ga ni nikoli razumela, kaj hoče.

Ko se je nekega dne vračala iz gozda, je srečala sredi Lisca Andreja. Bilo je na ovinku. Andrej je šel z volmi navkreber in ji zaprl pot, da ni mogla uiti. Ustavila se je tik pred njim in vsa rdeča sta se spogledala.

»Kje si bila?« je dejal fant mirno.

»Drva napravljamo,« je rekla polglasno.

»Sama?«

»Pa oče. V širokem klancu.«

»Bo zamelo, ne?« je pogledal Drejc po nebu.

»Bog ne daj, nimamo še stelje.«

»Pri nas tudi ne. Zmeraj ne morem najemati ljudi, sam pa ne zmorem vsega.«

Gledala ga je in mirno prikimavala. Potem se je ozrla:

»Voli ti bodo ušli.«

»Dobro vedo za pot. Pozdravljena!«

Skočil je za njimi. Predno je izginil za ovinkom, se je še enkrat ozrl. Prav takrat se je ozrla tudi Marička. Srečala sta se z očmi in se nasmehnila.

»Vraga,« se je jezil potem fant v bregu, »kaj ji nisem mislil povedati nekaj čisto drugega. Pa človek vse splahne, ko je treba ziniti.«

Marički pa je bilo čudno toplo pri srcu, veselo je poskakovala po nerodni poti in ko je prišla na plano, je začela celo polglasno peti...

* * *

»Tomažek z Vrha!« je nenadoma zahrumelo po fari.

Ljudje so osupnili. Niso mogli verjeti, da bi se kdo predrznil, postaviti se Čičku po robu. Neko skrito zadovoljstvo jih je prešinilo, pomežiknili so si, na glas pa rekli:

»Zdaj bo moral Čiček napeti moči.«

Tisti, ki so vedno zagovarjali Čička, so malomarno zamahnili z rokami in zasmehljivo odvrnili:

»Tomažek z Vrha? Kaj pa je prav za prav? Nikoli se še ni slišalo o njem. In zdaj naj kar nenadoma stopi na Čičkovo mesto? Saj nima nobenih zvez; vse se mu bo potrla v nerodnih rokah.«

Toda poleg Tomažka so se oglasili še drugi možje.

»Previdno so jih izbrali,« si je grizel ustnice Trdina, ko je bral kandidatno listo. »Same take, da jim človek ne more do živega.«

Da ne smejo zmagati, je bil njegov sklep že od vsega početka.

»Na vsak način se mora to preprečiti. Gre za ugled naše narodne stvari,« je govoril Čičku. »Pomisli, kaj bi dejali v dolini in v Ljubljani! Zmeraj govorimo, da je ljudstvo za nami, naenkrat bi se pa izkazalo, da smo propadli. Pomisli sramoto!«

»Ne smejo prodreti!« je trdil tudi župan.

»Pozabiti moramo vse, kar se je zgodilo. Nastopiti moramo enotno. Daj, pokliči še Boštjančiča!«

»Ne vem, če bo prišel!«

»Pride!« je trdil Trdina.

Vedel je, kaj se je zgodilo, zato je res prišel. Oči so se mu zvito smehljale, vsak dan je čul ljudi in vedel je, kako so proti Čičku. Tiho je obžaloval, da ni tudi sam nastopil, a na Tomažka je bil vendarle jezen. Kako si upa navaden kmet začeti s tako akcijo? Saj bodo občino zapravili! Kaj se pa razumejo na knjigovodstvo, na dopisovanje, na zakone? Iz prvotnega nezadovoljstva je zrasla osebna užaljenost, obšlo ga je, kakor da je vse obrnjeno proti njemu. Ko je vse premislil, se je zresnil. Da, lahko mu škodujejo. Trdina ga je postavil na predzadnje mesto. Zdaj je nastopil Tomažek. Toliko ljudi bo gotovo zbral, da mu odje odborniško mesto. Vražji kmetje!

»Vsi moramo pljuniti v roke!« je učil Trdina.

»Ne vem, če bi!« se je uprl Boštjančič.

»Kaj ti je?«

»Saj tako ne bom izvoljen, če me postavljate na predzadnje mesto. Čemu bi se mučil. Meni osebno je čisto vseeno.«

»Vrag!« je siknil Čiček in se spogledal s Trdino. Ozrla sta se v Boštjančiča. Čakal je malomarno in ju opazoval preprosto, kakor da je dal razumeti nekaj čisto vsakdanjega.

»To se lahko popravi,« je nemirno dejal Trdina in izvlekel kandidatno listo. »Saj lista še ni vložena. Toda tiskovine boš plačal, ker bo treba novih.«

»Koliko pa so?« je rekel mirno trgovec in izvlekel denarnico.

Trdina je mrzlo povedal in iskal med imeni.

»Viš, na peto mesto te porinemo, bo dovolj visoko, ne? Zdaj je tam Milavec iz Potoka. Bosta pač zamenjala.«

»Dobro!« je pritrdil Boštjančič.

Začeli so nanovo prepisovati kandidatno listo. Čutili so, da je med njimi vse polno nasprotstev, da na noben način ne morejo biti prijatelji, a zdaj so pač taki časi, nekaj novega raste in preti, da bo odrinilo vse h kraju, da ne

bodo več prvi. Treba se je skupno boriti. Drug drugega so pogledovali izpod čela, drug drugemu niso zaupali. Toda zdaj gre za narodno stvar, so se prepričevali, zdaj morajo odnehati osebne koristi. In malo je manjkalo, da niso samim sebi verjeli. Da, za narodno stvar gre...

* * *

Tomažku z Vrha se je zdelo, da je prišel za kandidata kot Pilat v vero. Obotavljal se je, a silili so vanj, da je molče prikimal. Kadar ga je kdo vprašal, kako bo, je samo skomignil z rameni. Saj ni nihče veroval v zmago. Toda prihajali so iz vseh vasi, pripovedovali, kako mislijo ljudje, in ga prepričevali, da so za njim. Trdina je vznemirjen. Čiček robanti okoli hiše, Boštjančič je zamišljen. Treba je le stopiti med ljudi. Vsak čaka na začetek, izpremembe želijo. Ni, da bi se moralo bogve kaj izpremeniti, ljudje so z malim zadovoljni. Čiček je previsok. nehote jih obide strah, ko stoje pred njim. Takega župana bi radi, da bi se lahko z njim pomenili po domače, brez strahu in trepeta radi vsake besede. Tomažku je prijalo prigovarjanje, pustil je delo in stopil zvečer po vaseh.

»To je prav,« so govorili starci, »naj pride kateri izmed nas na županstvo. Ti boš pravi.«

Tomažek se je razgrel. Kot precej drugih, je tudi on videl precej sveta, Ameriko in Francijo, bral je knjige in znal je govoriti. Govoril je kratko in stvarno, nič ni obljubljal in moške so mu pritrdjevali.

»To je poštenjak!« so pripovedovali.

Najbolj so se razgibali v Potoku.

»Ali boste Pankraca?« je dražil Matic od hiše do hiše.

Moške so pljuvali in godrnjali.

Pri Tomažku sta kandidirala Janezon in Mlinar, dva starejša moža, molčča in resna. Ni jima bilo treba razkladati po vasi, zakaj se je oglasil Tomažek, vse so opravili fantje. Pankrac se ni upal iz hiše, povsod so nagajivo žvižgali nad njim.

Matic se je smehljaj. Bil je mlad in je zvesto veroval v zmago.

* * *

Boštjančičeva Mimi je prišla na ogledi. Pri Klavžarju je bilo vse očiščeno, hiša se je svetila kot nova, staremu so se smejale oči. Le po sosedih se je nezadovoljno oziral. Stali so pred hišami in se zasmehljivo ozirali nanj.

»Ali ste jo videli?« so šepetale stare ženice. »Niti ozrla se ni na ljudi. Da, da, strašno je gosposka. Pozna se ji-, da je Boštjančičeva. Poljanska kri — —«

»Ta da bo šla v hlev? Hu!« so majala dekleta z glavami.

Pepe je pa moško prijel Mimi pod pazduho in jo peljal v hišo. Dolgo so gledali za njima in ugibali svoje.

»Bogatija k bogatiji, beračija k beračiji!« so pravili moške.

Marička ni šla na vas. Bila je mirna, nič jo ni bolela Pepetova sreča. Ko pa je imela toliko opravka sama s seboj. Zdelo se ji je, da je zadnje mesece zašla s poti, blodila nekje v nepoznanem svetu, ki ji je prizadejal neštete bolečine, zdaj pa je našla toplo staro pot in nikoli več ne bo stopila z nje. Z Drejcem se je večkrat srečala. Nista govorila dosti, le nekaj nepomembnih besed, ki so se utrnile kot mimogrede iz opravkov in prikrivale resnične misli. Drejc se je zresnil in je bil ves v delu. Fantje so hrumeli radi volitev, on pa, kot da ne živi z njimi, molče jim je prikimal, poslušal jih je, vse se mu je zdelo lepo, ko bi moral tudi sam kaj povedati, se je umaknil, da ima delo. Ko je slišal, da so pri Klavžarjevih na ogledih, se je zganil. Prikrita jeza na

Brez soli

Ivan Nemeč

*Tri krave prodane,
dva para volov,
da brez skrbi prišel
bi oče domov.*

*Še svinje in vino
je h kravam dodal,
da eno noč mirno
vsaj láhko bi spal.*

*Vse davke je plačal,
obresti cel kup,
a kdo bi mu dal zdaj
vsaj grižljaj na up?*

*Kot vešča je žena,
se stiska v gubè,
otroci razcapani,
lačni ječe.*

*Kar mogel je dati,
to vse je prodal,
od vsega za sol mu
ni dinar ostal.*

*In žena kot trska,
otroci kosti,
očetu skrb grenka
prepreza oči.*

*Že kašče so prazne
strah polni kleti,
vendär ni denarja
za kilo soli.*

*Naj z žulji, s solzami
solimo jedi?
Gorje, če predrami
se užaljena kri! ...*

Dr. Milan Hodža

Českoslovaška republika je doslej uspešno zavrnila vsak poskus avtoritativnega državnega vodstva. Mlade demokratične sile so zlomile fašistični poskus znanega generala Gajde. Hirajoči českoslovaški liberalizem, ki se je poskusil rešiti pred popolnim polomom v skupnem nastopu z meščanskim gibanjem Jiří Stříbrnega v »Narodnem zedinjenju«, tudi le životari in se ne more ukoreniniti v širokih množicah. Hitlerjevo gibanje je omamilo nemško manjšino, ki se je skušala pod vodstvom Konrada Henleina dokopati do odločilne besede v državi. Kljub vsem tem poskusom, ki so bolj ali manj fašističnega značaja, je stala českoslovaška demokracija zvesta svojim načelom in vzorom svojih voditeljev in državnikov.

Mednarodni svet pravi dandanes češkoslovaški republiki — »otok demokracije«. Če na splošno presoјamo politični položaj v srednji Evropi, je ta naziv točen in tudi upravičen. »Otok demokracije«, ob katerega so se doslej zaman zaganjali z vseh strani valovi avtoritativnih režimov in skrajno usmerjeni nacionalistični tokovi, je tudi v težkih gospodarskih letih vzdržal in ni klonil pod silnim navalom radikalnih struj, zlasti fašizma, ki ob dolgi nemško-češkoslovaški meji ljubosumno zre s svojimi kljukastimi križi na mlado slovensko demokratično državo. Mnogi sodijo, da ima ta odločilni odpor proti uvedbi avtoritativnega režima, svojo utemeljenost v popolnoma enostavnem dejstvu: Češkoslovaška republika mora biti zavoljo svoje pestre narodnostne podobe edinole demokratično urejena, ker bi sicer ne bilo možno znosno sožitje vseh sil. Ta sodba je točna, vendar pa ni edino opravičilo. Vzroki so globlji in se ne tičejo zgolj narodnostne strukture mlade republike.

Ob poslednji spremembi v vladinem vodstvu se je v zvezi s češkoslovaško demokratično tvorbo marsikaj ugibalo. Kdor vsaj v glavnem pozna notranje zdrave tvorbe sile češkoslovaške politične demokracije, tega poslednja izprememba v vladinem vodstvu ni presenetila. Dejstvo, da je prvič v politični zgodovini mlade narodne države ostal predsednik vlade Slovak, je sicer nenavadno in je vzbudilo v mednarodni politični javnosti precejšnjo pozornost. Vendar pa je to povsem razumljiva posledica, utemeljena v tvorni češkoslovaški demokraciji. Če ta dogodek še globlje premotrimo in razgrnemo njegovo ozadje, vidimo, da ni to nič slučajnostnega, nič umetnega, ali celo rešitev češkoslovaške agrarne stranke in težkega položaja, ko ji je v kratki dobi zagnila dve najvidnejši osebnosti — Švehlo in Bradača, ki sta bila po rodu Čeha — temveč je ta dogodek naraven sad češkoslovaške agrarne državotvornosti.

Ta dogodek v zvezi z izpremembo v vladnem vodstvu je nujna posledica nove miselnosti češkega in slovaškega kmetkega ljudstva, ki se je v svoji mladi narodni državi pozitivno in tvorno opredelilo do svoje države. S tem je kmetško ljudstvo dejansko za vselej obračunalo s svojimi prejšnjimi duševnimi in političnimi odnosi do državne skupnosti, ki jih je pred nastankom samostojne češkoslovaške republike nujno narekoval položaj politične in socialne zaslužnosti v stari Avstriji in borba za neodvisnost in svobodo. Notranji duševni in socialni obrat v kmetških množicah, ki so se vzgojile in izobrazile po načelih agrarne demokracije, je vidna zmaga kmetstva v vsej srednji Evropi.

S svojim tvornim odnosom do države in državne skupnosti je zlasti češkoslovaško kmetstvo dokazalo svojo družabno in še prav posebno svojo politično zrelost. Ali ni to zadnji sunek, zadnja zmagovita borba proti fevdalizmu in njegovim suženjskim ostankom v kmetški slovanski srednji Evropi? Ali ni to pohod mladih novih in sproščenih sil najštevilnejše družabne skupine v srednji Evropi? Brez dvoma! To je podoba novega kmeta, kmeta-državotvorca, kmata-kolektivista, kakršen je lebdel pred očmi vseh velikih slovanskih kmetških genijev: Matije Gubca, Antonina Švehle, Štefana Radića, Aleksandra Stambolijškega in tudi našega Janžeta Novaka. To je kažipot vsem kmetskim slovanskim narodom, ki bodo tako dokončno obračunali z vsemi duševnimi, socialnimi in gospodarskimi ostanki fevdalizma, na drugi strani pa s svojim čutom skupnosti, solidarnosti in kolektivne tvornosti izžgali s svojega družabnega telesa rano umetno vsiljenega in iz tujega sveta presajenega liberalnega individualizma, čigar socialne posledice so razjedle najosnovnejše temelje naše slovanske kmetške družbe in pognale ves svet v individualno dobičkaželjnost.

Vprav v tem moremo ugotoviti tiste skrite in vendar tako preproste sile, ki so odločilno vplivale, da je danes politična glava češkoslovaške republike Slovak dr. Milan Hodža. Široki pogledi, čut kolektivnosti, državotvornost, resnična notranja zavest in spoznanje, da je kmet res steber države, da je država

njegova in da je zanj kmet odgovoren, to so dejavnosti, ki so češkoslovaški agrarni demokraciji omogočile, da je premostila ovire med Čehi in Slovaki ter jih združuje v nezlomljivi zavesti skupne usode in tako izvršuje na temelju kmetstva svojo notranjo konsolidacijo. Česar slovaška Hlinkova klerikalna stranka ni mogla zavoljo svojega negativističnega stališča do države in narodove celote nikoli doseči, to je dosegla kmetska demokracija, ki zna mimo svojih ozkih interesov podrediti te interese koristim skupnosti — države. Ta zrelost agrarne državotvornosti je tako pozitivna in visoko vredna, da ni torej nič slučajnostnega v dejstvu, da je današnji predsednik češkoslovaške vlade Slovak dr. Milan Hodža. Slovaški narod je s tem dobil v svoji narodni državi popolno priznanje za svojo državljansko zrelost in trudapolno vzgojo. Dobil pa je s tem priznanje tudi sam dr. Milan Hodža, neustrašni borec za pravice svojega malega naroda v dobi madjarskega zatiranja, izbrušeni filozof slovanskega kmetstva, preudarni tvorec načrtnega agrarnega gospodarstva in voditelj slovaškega kmetstva v boju proti nazadnjaštvu in duševnemu zaslužnjevanju kmetških množic.

V našem mladem kmetskem gibanju je dr. Milan Hodža znana oseba. Na prvem kongresu slovanske kmetske mladine, ki je bil na vzpodbudo ustanoviteljev Zveze kmetških fantov in deklet organiziran v Ljubljani 1924. leta, je dr. Milan Hodža v družbi slovanske kmetske mladine predaval v agrarizmu in slovanstvu. Že takrat je navezal najtesnejše stike z našim mladim gibanjem, za katerega se je tudi poslej na vseh svojih visokih položajih živo zanimal. Podobni tesni stiki pa so tega vodilnega kmetskega moža navezali tudi na Bolgarsko in Poljsko. O dr. Milanu Hodži moramo reči, da je danes ena najvidnejših oseb vse srednje Evrope. Dr. Milan Hodža je izšel iz ozkega slovaškega kmetskega okolja. Rojen je bil leta 1878. kot sin uglednega evangelijskega duhovnika v svetomartinski župniji na Gornjem Slovaškem. V latinske šole je hodil najprej na madjarski, kasneje pa na nemški gimnaziji v Erdelju. Po končani gimnaziji se je vpisal v Budimpešti na vseučilišče, kjer je bil ustanovitelj in predsednik društva slovaških, srbskih in romunskih visokošolcev. Že kot mladenič je kazal gorak odpor proti madjarsko-avstrijskemu režimu in skušal vsepovsod prepričati mlado generacijo, da si bo mogla samo v složnem in skupnem nastopu strgati s svojega narodnostnega telesa suženjski jarem silnega gospodstva. Po prizadevanjih, ki jih je kazal že kot predsednik visokošolskega društva v Budimpešti, ga lahko označimo za idejnega očeta današnje Male antante. Zaradi svoje politične delavnosti so ga začele madjarske oblasti zasledovati in moral je zapustiti budimpeštansko vseučilišče ter se preseliti na Dunaj, kjer je po intenzivnem studiju dosegel doktorski naslov iz slavistike (veda o slovanskem jezikoslovju).

Kakor je skušal svoje sodelavce in vso svojo narodnostno okolico prepričati z govorno besedo o pravilnosti svojih idej, tako je že v zgodnji mladosti posegel tudi po še uspešnejšem sredstvu — po tiskani besedi. Že kot dijak je pričel izdajati za kmetske množice »Slovenski Tyždenik« (Slovaški tednik). Z govorno in pisano besedo je postal na Slovaškem tako priljubljena oseba, da je bil že s svojim 27. letom prvič izvoljen za narodnega poslanca v budimpeštanski parlament, kjer je z vso odločnostjo in narodno zagrizenostjo branil tiste majhne interese, ki jih je bilo možno sploh braniti ob suženjskih okolnostih in narodnostnemu zatiranju Slovakov. Svoje združevalno delo, ki ga je začel že kot dijak na budimpeštanskem vseučilišču, je z vnemo nadaljeval tudi v budimpeštanskem parlamentu, kjer je poskušal združiti pod eno streho slovaške, srbske in romunske poslance. Zavoljo svojega odločnega in borbenega političnega delovanja je bil dr. Milan Hodža često preganjan in zaprt. Ob izbruhu svetovne vojne so ga zaradi protidržavnega delovanja vklenili v ječo, od koder je bil kasneje izpuščen, vendar pa je moral pod prisilnimi okolnostmi

bivati na Dunaju, kjer se ni smel ganiti. Na Dunaju je bil sicer osebno svoboden in to dejstvo je igralo v njegovem političnem življenjužno vlogo. V času svetovnega klanja se je družil z vsemi slovanskimi politikami, ki so tako složno kovali načrt za osvoboditev in novo bodočnost slovanskih narodov.

Polom svetovne vojne ga je našel v Budimpešti, odkoder je takoj pohitel domov na Slovaško. Tu je s sto in sto nastopi v poslednjih odločilnih trenutkih prepričeval kmetijske množice o potrebi složnega nastopa in odločnega odpora proti madjarski nadvladi. V nemali meri je zatorej njegova zgodovinska zaslug, da so se Slovaki v svoji samoodločbeni deklaraciji izjavili proti Madjarski za priključitev k češkoslovaški državi. Usoda je hotela, da se je še tudi kasneje po razpadu Avstrije in Madjarske ponovno moral vrniti v Budimpešto, kjer je bil prvi poslanik mlade slovanske češkoslovaške države. To svoje opravilo je v Budimpešti že 1919. leta prekinil, ko je kandidiral za poslanca in tudi izvoljen. Od leta 1922. do marca 1926. je bil minister za kmetijstvo, od oktobra 1926. do februarja 1929. prosvetni minister, kasneje zopet kmetijski minister in v letošnjem novembru je postal predsednik češkoslovaške vlade.

Kar je pomenil dr. Antonin Švehla v češkem kmetiskem gibanju, to je v enaki meri dr. Milan Hodža v slovaškem kmetiskem gibanju. Ti dve kmetiski gibanji se razumljivo v svoji lastni narodni državi spojujeta in sta povezani v tesno enotno gibanje. V tem splošnem gibanju je dr. Milan Hodža vidna osebnost, ki je s svojimi idejami globoko preobrazila zlasti slovaško narodno življenje. Dr. Milan Hodža lahko imenujemo srednjeevropskega kmetijskega filozofa, toda ne filozofa meglenih idej, temveč filozofa praktičnih izkušenj in realnih pogledov. Dasi se vsa njegova naziranja glaboko tičejo duševnega položaja kmetijskega človeka, vendar moramo ugotoviti, da zlasti vsidrana v gospodarstvu in družabnih vprašanjih. V tem smislu so reforme dr. Milana Hodže tako dalekosežne in pomembne, da bodo nemara tudi drugim slovanskim kmetiskim gibanjem v mnogih ozirih lahko služile za vzor. Naj na tem mestu omenimo samo njegove široke poglede in globoke reforme v kmetiskem gospodarstvu. V tem pogledu je dr. Milan Hodža bistro določil v narodnem gospodarstvu vlogo kmetijskega in industrijskega gospodarstva. Spretno je znal tudi v teh težkih letih gospodarskega meteža obvarovati najosnovnejše interese kmetijske produkcije, zlasti pa je značilno njegovo prizadevanje, spraviti v sklad industrijsko in kmetijsko proizvodnjo. Načrt njegovega smotrenega kmetijskega gospodarstva sicer še ni v celoti izveden, vendar pa se že sedaj ob žitnem monopolu kažejo obrisi in pota, po katerih bo morala v bodočih dobah stopati agrarna politika, če si bo hotela ohraniti svoje prvenstveno stališče v narodnem gospodarstvu. V dr. Milanu Hodži ima zlasti češkoslovaško kmetijsko gibanje tako odločnega in spretnega zagovornika svojih interesov, da je podano popolno jamstvo za njegov nadaljnji uspešni razvoj.

Za staro pravdo

Ta zanimivi članek je bil priobčen dne 1. novembra t. l. v »Glasu Naroda«. Radi aktualnosti ga v celoti prinašamo. Op. ur.

Jernej Stante

Družabne oblike, v katerih žive narodi, niso morebiti le slučajne tvorbe. Ne, one so plod izvestne vodilne ideje, ki je izklesala duševnost različnih narodov in odredila oblike sožitja njihovih članov. Tako vidimo različne oblike starih grških držav in njihovih ustanov, nastale kot posledice helenske pravne

ideje. Tako vidimo staro hebrejsko državo kot tvorbo židovske ideje o državi božji na svetu. Tako vidimo pri starih Germanih zarodke njihove vojaške državne misli, njihovo fevdalstvo, dočim se je mehka slovanska natura izživljala v primitivni obliki nekakih zadrugnih držav.

Ko so prišli tujci v dežele, naseljene od Slovencev, so našli tod družabno obliko zadrug, povezanih med seboj le z rahlimi vezmi krvne sorodnosti. Prišli so ti tujci, da uveljavijo tudi na tej zemlji svojo vodilno idejo — idejo zapadnega fevdalizma. Seveda je nujno nastala borba za življenje in smrt, in ni le gol slučaj, da je Prešeren v najsilnejši slovenski pesnitvi, v Krstu pri Savici, izklesal podobo te borbe, borbe, ki je končala za slovenski narod s porazom in z izgubo narodne svobode.

Tuje plemstvo, naseljeno po gradovih križem slovenskih dežel, je postopoma razrušilo slovensko obliko socialnega sožitja, slovensko zadrugo in uvedlo mesto nje fevdalni sistem podložništva z vsemi njegovimi krutostmi. Vzporedno je cerkvena organizacija prepredla slovenske dežele s svojimi škofijami, dekanijami in župnijami, kakor so v glavnem ostale do današnjega dne. Tako plemiška kakor cerkvena organizacija sta predstavljali oživotvoritev fevdalne ideje, slovenstvu tuje socialne ideje, nasprotno slovenski socialni obliki zadruge. Zato ni čuda, da se podjarmljeni slovenski kmet nikoli ni sprijaznil z vsiljeno mu obliko in načinom družabnega sožitja, da je gojil smrtno sovraštvo nasproti nasilju iz roda v rod. Zato ni čuda, da je v kmetških puntih s takim junaštvom branil svoje pravice in zanje umiral. Saj se je boril za svojo socialno idejo, za svojo predstavo o družabnem redu in državni obliki, in ker se je boril proti tuji gosposki, se je boril za slovensko narodnostno misel. Boril se je za staro pravdo, geslo, ki izraža vse podzavedne predstave tedanjega slovenskega človeka o socialni in narodnostni pravici.

Podlegel je. Moral je podleči, kajti ideja fevdalizma je bila tedaj na višku svoje moči.

Ni treba posebej naglašati, kako silno je fevdalizem, ki se je v svoji upravni obliki zrušil šele z razpadom Avstrije, razoral slovensko narodnostno telo. Ni treba opozarjati na pogubne posledice delitve na posamezne grofije, kneževine, vojvodine itd. In končno tudi ni ničesar novega ugotovitev, da je potisnila politika cerkvenih fevdalcev slovenske narodnostne ideje nazaj vse do tja, kjer se nahajajo še dandanašnji, in sicer tedaj, ko je razmejila interesni sferi Solnograda in Ogleja. Vse to so znane stvari, usodne pa tako, da jim je mogoče primerjati le še socialno posledico fevdalne dobe — skoro popolno proletariziranje slovenskega kmetstva.

V tej borbi za svoje pravice ni imel slovenski kmet nikake pomoči. Bil je navezan sam nase in tudi oni slovenski sinovi, ki so se po naključju povzpeli na višjo socialno stopnjo, so se večjidel odtujili svojemu narodu in služili tujemu sistemu. Tudi pozneje, ob zatonu fevdalne in pojavi liberalno-kapitalistične dobe se ni v tem pogledu spremenilo skoro ničesar. Z redkimi izjemami so se naši izobraženci odtujili svojemu narodnemu bistvu. Še več, celo mrzili so ga in sramovali so se svojega revnega kmetškega naroda. Zato pa je slovenski kmet vedno z nezaupanjem motril tudi naše izobraženstvo. Pa prav po pravici, kajti to izobraženstvo, ki je bilo poklicano, da izlušči slovensko kmetko-socialno in narodnostno misel iz plevla, ki so ga fevdalna miselnost in po zatonu fevdalnega sistema razni drugi idejni tokovi nanесли v slovensko zemljo, to izobraženstvo je ostalo svojemu narodu tuje.

Ko so se slovenski možje in fantje povrnili ob koncu svetovne vojne iz raznih bojišč domov, izbičani in izmučeni v trpljenju, v katero jih je pognala Avstrija ob svojem zatonu z aktivno pomočjo naše svetne in »te druge« go-

spode, je prikipele njih odpor do viška. V podzavesti teh mož in fantov je vstala vnovič predstava o socialni in narodnostni vsebini gesla: »Za staro pravdo«. Tedaj je nastalo kmetško gibanje, ki si je nadelo po predstavah teh naših mož zgodovinsko nalogo, izoblikovati slovensko življenjsko misel, tako v socialnem kakor tudi v narodnostnem pogledu. Socialno za vse tiste, ki se bore kot kmetški proletarci na borni grudi za svoj kruh, prav tako, kakor za vse one, ki jih je življenje potisnilo med industrijsko rajo, ki dela tlako tuji kapitalistični gospodi, naslednici tuje fevdalne graščine na naših tleh. Navzlic vsemu odporu, navzlic nerazumevanju bo to gibanje zmagalo in objelo vse naše ljudi. Mora zmagati, ker nosi zgodovinsko življenjsko idejo slovenskega naroda v sebi. Mora objeti vse naše poštene ljudi, kakor je objelo hrvatsko kmetško gibanje vse poštene Hrvate, ker je vzrastlo iz življenjske ideje hrvatskega naroda in iz enakih podobnih zgodovinskih borb za obstoj.

Ko čujemo o gibanju takozvane slovenske fronte, ki si prisvaja nalogo, voditi slovenski narod v borbi za politične ideale, se spomnimo predvsem, da je bila borba slovenskega naroda za staro pravdo predvsem socialna borba in le kot taka tudi narodnostna; spomnimo pa se tudi tega, da sta še dandanašnji socialni in narodnostni problem na slovenski zemlji neločljivo povezana. Le tisti, ki je voljan in sposoben, prevzeti nase tudi vsako žrtev socialne borbe in ves riziko njenega uspeha, le tisti, ki se bo žrtvoval ves v borbi za staro pravdo, bo mogel pridobiti zaupanje slovenskega naroda.

Jedro se lušči

Tine Janhar

Kakor smo razvideli iz člankov tov. ing. Zaplotnika ter Teržana v zadnji številki »Grude«, stojimo pred rešitvijo enega najvažnejših vprašanj, če že ne pred razvozljanjem bistva samega, radi katerega boleha ves organizem našega kmetijstva. Brez dvoma bo naš list z razpisom zadnje ankete vršil zgodovinsko važno misijo! Zdi se mi le škoda, da se je rok za pošiljanje odgovorov raztegnil kar na tri mesece. Bojim se namreč, da bodo cenjeni čitatelji težko sledili poteku cele razprave; saj se tozadevna snov vleče že doslej skozi štiri številke »Grude«.

Sicer sem že sam v zadevi kmetijske rentabilitete porabil precej dragocene časa in papirja; vendar pa prav iz globine gori omenjenih dveh člankov razvidim nujno potrebo, da podam k svojim člankom še nekaj kratkih pojasnil:

Čeprav je v mojem računu o pridelovanju pšenice postavka za gnoj in seme morda tudi še marsikateremu drugemu čitatelju padla v oči, je treba upoštevati, da se (vsaj na Gorenjskem) pšenici s hlevskim gnojem v pretežni večini precej močno gnoji; tudi semena se običajno rabi 250 kg na ha. (Sicer moram pripomniti, da sam izjemoma ne gnojim pšenici s hlevskim gnojem, pa tudi semena porabim le ca 60 kg; sejem namreč s sejalnimi strojem. Podrobnejšo utemeljitev k temu mojemu izrednemu postopanju — kateremu se bo seveda marsikateri čitatelj čudil — bom skušal nanizati v posebnem članku.)

Pribiti moram, da se v predmetnih razpravah ne bi smelo iti toliko za tem, po kakšnem načinu *naj bi* kmetovali — pač pa *za rentabiliteto že obstoječega* pridelovanja odnosno reje! Šele na podlagi teh ugotovitev nam bo možno s popolnim uspehom iskati ugodnejše metode v kmetijskem gospodarstvu. Tako bi po mojem mnenju tudi ne bilo potrebno, ugotavljati kakovosti zemlje, lege in razdalje od tržišča — pač pa le računati *dejanske*

stroške pridelovanja (prireje), v čemer bo pač vsakojaka in vsakokratna ugodnost ali pa tudi neugodnost sama po sebi zapopadena!

Tudi ugovori onih, ki se spodtikajo nad povezanostjo v proizvodnji več različnih kultur in strok, nas ne smejo plašiti. Saj tudi n. pr. v tiskarnah tiskajo hkratu več različnih naročil, a vendar vsa taka podjetja hočejo in morajo vedeti, v koliko je vsak posamezen proizvod rentabilen. Tako bo tudi vsak praktičen kmetovalec, ki je dober računar (a dobrega računarja današnji čas brezpogojno zahteva) brez posebnih težav mogel ugotoviti, koliko časa porabi za posamezno delo, koliko potrebuje na ha gnoj, semena, na 1 komad živine krme, koliko odpade na to površino ali živino davkov, zavarovalnine, obresti obratnega kapitala itd.

Prav tako bo tudi možno upoštevati *povprečno* okoliščine na trgu, vremenske prilike ter delavne in vprežne možnosti. Pri odgovorih v tej anketi se tudi mora jemati v poštev povprečne rezultate rizika v pogledu nesreč (pa najsi bo to že vremenske kakor bolezenske, dalje neprilike pri plemenjenju živali itd.). Tako bi n. pr. račun nikakor ne odgovarjal dejanskem položaju, če bi se pri postavki za plemenitev jemala v poštev samo enkratna skočnina — medtem ko je vsakemu praktičnemu živinorejcu jasno, da niso redki slučajji, ko je treba pripustiti tudi petkrat in še več. Zato bi priporočal, da se v izogib preveč pomanjkljivih postavk ter v svrhu olajšanja sestave odgovorov že vnaprej določi neko načelo. Tako naj bi se n. pr. skočnina računala dvakratna, riziko bolezní in nezgod 5% od dejanske vrednosti živali, nevarnost vremenskih pojavov (suša, toča, poplave, mraz) 8% vrednosti pridelka, davki 100 dinarjev na ha, amortizacija živali, orodja in strojev 10%, amortizacija poslopij 1% (deljeno s številom ha obdelane zemlje, odnosno številom živine na posestvu), obresti investicij 5% itd.

Oni, že itak prepogosto uporabljev predsodek, da kmetovalec ne sme računati, koliko ga kmetovanje stane, moramo na vsak način ovreči in nemala zasluga »Grude« bo, če se ji posreči z napovedano anketo to zmotno naziranje s stvarnimi argumenti docela izbiti.

Kakor nas neizpremenljivi zakoni narave ob vsakem koraku uče, da je iz nič samo nič, tako moramo razgaliti tudi tajnost ustroja kmetijskega gospodarstva, kar naj nam jasno dokaže, da tudi gospodarskega napredka ne moremo in ne smemo pričakovati na podlagi stalne in vsestranske — izgube!

Od povoljne rentabilitete kmetijskih gospodarstev zavisi splošni gospodarski, socialni in kulturni napredek, pa tudi blagostanje naroda in obstoj države!

† Ana Zupančičeva

Dne 8. novembra t. l. je umrla v Ljubljani Ana Zupančičeva, vzorna mati največjega sodobnega pesnika Otona Zupančiča. Ivan Albreht ji je posvetil sledečo pesem:

*Kar si nebo mi dalo, sem sprejela,
gojila s svojega srca krvjo in negovala
in srečna sem, da narodu na Tvoj
ukaz sem dala
odsvit lepote, ki se od Tebe v meni
je razcvela
Za vse, kar kdaj bilo je bolečin,
mi sveti zdaj zavest, da moj otrok
je naroda slovenskega — največji sin.*

IZ ZVEZE KMETSKIH FANTOV IN DEKLET

DELO NAŠIH DRUŠTEV

29. septembra: *Mirna peč* — predavanje o kmetijstvu in živinoreji. Predaval je okrajni kmetijski referent g. Franc Malasek iz Novoga mesta.

6. oktobra: *Sv. Lenart nad Laškim* — trgatv grozdja.

9. oktobra — so priredila številna naša Društva kmetijskih fantov in deklet kakor: *Mirna peč*, *Hum pri Ormožu*, *Log nad Logatcem*, *Dvor*, *Velike Lipljene*, *Šmartno ob Savi*, *Moste pri Komendi* itd. ob prvi obletnici smrti našega blagopokojnega kralja Aleksandra I. Zedinitelja žalne svečanosti s predavanji in spominskimi govori o življenju in delu velikega pokojnika.

6. oktobra: *Orla vas* — poučni izlet v Hudo luknjo.

13. oktobra: *Bohinjska Češnjica* — konjska dirka in trgatv grozdja v prostorih Gasilnega doma.

19. oktobra: *Kmetisko društvo »Brazda« v Ljubljani* — priredilo lepo uspelo trgatv grozdja.

Borejci v Prekmurju. Tudi pri nas v Prekmurju smo uvideli potrebo po kmetisko-mladinski organizaciji, zato smo sklenili, ustanoviti Društvo kmetijskih fantov in deklet ter tako pokazati, da tudi prekmurski fantje in dekleta ne bomo zaostajali za drugimi. Izvolili smo si naslednji pripravljalni odbor: Franc Flisar, Evgen Gomboc, Matija Gjerjek, Franc Gomboc in Karel Benčec. Odbor bo zastavil vse svoje sile za doseg našega cilja.

Drage tovarišice!

V novi domovini sve. Bratska Čehoslovaška naju je sprejela med svojo bodočnost — med kmetiska dekleta, ob priliki tečaja v Eberhartu.

Čehoslovaška, ne vem, kako bi jo imenovala, da ji dam mesto in pravo ime: država je, kjer je po načelu »Prva zlata ideja je svoboda demokratizma« dosegel kmetijski stan najvišjo stopnjo.

Otvoritev tečaja. V slavnostni dvorani so bili zbrani najodličnejši zastopniki in predstavniki organiziranega kmetijskega stanu; med njimi sta bila tudi predsednica čehoslovaške ženske zveze in kmetijski minister Štefanek, kateri je tudi vodil vso slavnost. Bolesno se nama je skrčilo srce, ko sva iz govorov navzočih spoznali, koliko pozornosti posveča država kmetiskemu dekletu in kakšen ugled uživa kmetiska žena. Razvijali so pred nami politično situacijo in poudarjali, kako

se je dvignila država, odkar je kmetiska žena zastopana v parlamentu, odkar je zaklade svoje notranjosti vnesla tudi v politično življenje. Tudi naju je g. minister Štefanek prijazno pozdravil in v imenu čehoslovaške agrarne mladine sporočil željo, da bi tudi jugoslovanska kmetiska žena posnemala pot čehoslovaške žene. Toda kje smo še mi! Kdaj bodo naše razmere nudile kmetiskemu dekletu sličem tečaj? — Pa pustimo to ...

Vas, drage tovarišice, gotovo zanima najino življenje tu. Nas je 40 tečajnic; v večini so zastopane Slovakinje, Čehinj je le par. Že po oblekah se vidi, da je tu kmet bogatejši; če ne bi videle zgaranih rok, ne bi mogle verjeti, da so ta dekleta iz vasi. Sprejele so naju pristrčno. Toda že takoj sva morali spoznati, kako zelo majhni in nepoznani smo mi, Slovenci. Da sestoji Jugoslavija iz Srbije in Hrvaške, so vedele, da smo še mi, Slovenci, da imamo Ljubljano, to jim pa ni bilo znano. K sreči sva imele s sabo zemljevid, da smo jim pokazale našo zemljo.

Zavod je krasno urejen. Vodilno načelo je svoboda, a se kar načuditi nisva mogli vzorni disciplini. Zlato pravilo Slovačinj je: »Dve uši, mnogo počut, jediny usta, malo hovorit, a všetko vediet.«

Vstajamo ob pol 7. uri, nato nas telovadni učitelj vodi na prostrani vrt »cvičiti«. Ko so nama prvo jutro povedale, da gremo cvičiti, smo ugibale, kaj bo to. Zdelo se nama je, kakor da sva pri Špartancih, ko smo korakale po petju sokolskega marša lahko oblečene po zmrznjeni travi; midve sva namreč mislile, da gremo k zajtrku, pa je v resnici bil, najedli sva se ostrega in mrzlega slovaškega zraka. Ob 8. uri se začno predavanja v prijetni učilnici, kjer nas med odmori zabava radio. Na razpolago imamo mnogo dnevnikov, nama so tudi slovenskega priskrbeli. Po uk se vrši, kakor na univerzi — svoboda, svoboda — Od 12. do pol 2. ure smo proste. Lahko gremo v vas Eberhart. Zdi se nama, kakor bi hodile po Nizozemskem; majhne bele hišice s stožčastimi strehami, z mlakami sredi vasi, kjer se podijo cele črede gosi. Vsaka hiša ima prostrano dvorišče z vrtom, ali nikjer še nisva videli cvetja, tudi na oknih hiš ga pogrešava. Pri nas na šoli pa je kakor v raju, povsod cvetje in zelenje. Na oknih, hodnikih, mizah, nočnih omaricah, povsod rože, zdi se, kakor bi rože prosile, da poneso dekleta med svet smisel za nje in da hočejo zbuditi ljubezen do gojenja cvetlic.

Popoldne so zopet predavanja iz vseh najrazličnejših panog, a prevladujejo socialno-politična, kakršnih na naših dekliskih tečajih ni, a bi se dala izvesti. Po 6. uri smo zo-

pet svobodne. A kaj delamo? Pojemo! Kar načuditi se nisva mogli krasnim glasovom in ljubezni, ki jo imajo do pesmi in petja. Jugoslevanska himna jim že dobro gre, naučile sva jih že tudi nekaj naših slovenskih narodnih. Ob 8. uri se zberemo v učilnici, kjer imamo vsak drug večer filmsko predstavo z menjaje poučnimi in zabavnimi filmi. Druge večere pa imamo debate; tu se zopet menjujejo ženska vprašanja (s političnega ali rodbinskega stališča) in literarni večeri z recitacijami. Enkrat na teden se peljemo z avtobusom v Bratislavo na ekskurzijo in pri tem se udeležimo tudi gledališke predstave. Posebili bomo tudi Dunaj, do kamor vozi iz Bratislave električna železnica.

Življenje tu nama ugaja. Vse je tako domače in toplo. Gg. profesorji so kakor iskreni prijatelji, ki s spoštovanjem vrednotijo življenje dekleta iz vasi. Iz vsega načina življenja tu na »visoki ljudski šoli« bomo pridobile zelo mnogo in Vam bova natančneje še poročale, ko se vrneva v domovino.

Kličeva Vam: »Na delo!«

Jarnovičeva in Ocvirkova.

V Eberhartu, dne 6. novembra 1935.

RAVNANJE Z OBLEKO

Predno si obleko nabavimo, je treba misliti na to, čemu nam bo služila. Za praznik naj bo vsekako iz boljšega blaga, da dalje

Zimska čepica za deco

Ta slika spada še k zadnji prilogi »Pridnim rokam«. Op.ur.

časa obdrži obliko in barvo. Za delo pa naj bo iz pralnega blaga.

Za zimo nosimo volnene tkanine temnejših barv, ker temna barva sprejema več toplote in jo dalje časa obdrži; za poletje pa nosimo svetle, platnene in bombažaste obleke.

Posebne nege zaslužijo praznične obleke, ki še vedno mnogo stanejo. Takoj, ko pridemo domov, jo zamenjamo z domačo. Odložene obleke ne damo takoj v omaro, ampak jo obesimo na obešalo in na zrak, da se presuši pot in prezrači; nato jo izpravimo in z mehko krtačo okrtamo na obeh straneh. Če je na obleki madež, ga odpravimo takoj. Največkrat zadostuje topla voda, če ne, pa je zelo uporaben z vodo razredčen salmijak, bencin, eter, alkohol.

Makež čistimo: Z enim zgoraj imenovanim sredstvom zmočimo s čisto krpico blago okrog madeža, nato šele madež; samo s tem preprečimo, da se madež ne razširi. Pod blago podložimo svežo krpo, da popije nesnago. S krpico drgnemo po madežu, da izgine. Posušimo z likalnikom.

Volnene obleke likamo vedno preko vlažne krpe, da se ne začno svetiti.

Precej ponošene obleke osvežimo, če jih okrtamo s kisom ali s salmijakom razredčeno vodo in prelikamo. Isto napravimo z moškimi hlačami, ki se svetijo.

PRANJE VOLNENIH PREDMETOV

Volna je za pranje zelo občutljiva. Koliko lepih stvari je po pranju takih, da jih ne moremo več nositi. Predno se odločimo za pranje, je treba preizkusiti vse drugo, da spravimo obleko v red. Le če je preveč madežev, obleka prepotena, jo bomo oprale. Izbrale pa si bomo tkanini in barvi primerno pralno sredstvo. Svetle tkanine peremo v kuhani milnici, milnih luskah (Ena, Lux), krompirjevi vodi; temne pa v bršljanovem odvaru, žolču, kvilajevi skorji.

Pri vseh sredstvih naj bo voda topla, pa ne prevroča, ker bi se volna skrčila. Enako temperaturo naj ima voda za izplahovanje. Mencati ne smemo, le med rokami stiskati, tudi ne ožemamo. Pletenine sušimo na mizi ali deski, vodoravno razravnano in v senci sušimo. Le volnene obleke slabih barv lahko obesimo, da se voda odteče, nato zavijemo v sveže krpe in še vlažno zlikamo.

V milnici peremo: Koščke mila skuhamo, razredčimo z mlačno vodo, z roko spenimo.

V penah peremo. Milne pene pa raztopimo v vreli vodi, nato peremo kot zgoraj.

Krompir naribaj, polij z vročo vodo, čez nekaj časa odcedi in peri.

Temnim oblekam obšij madeže z belo nitjo, da jih pri pranju ne zgrešiš.

Kvilajeva skorja se kupi v drogerijah. Je lub nekega tujega drevesa. (10 dkg za 1 obleko.) Namočimo jo čez noč, drugi dan naj dalj časa vre, nato pa še stoji na robu štedilnika. Mlečno speni in v penah peri.

Bršljanove liste kuhaj več ur, v mlačnem zavaru peri.

Žolč raztopi v mlačni vodi in peri.

Vsa ta sredstva poberejo iz tkanin maščobo in je vsako miljenje odveč. Temna obleka po milu posivi.

Pisane pletenine in one nestalnih barv peri kot zgoraj. Le to glej, da tkanine nikdar ne pustiš brez vode med tem, ko si eno odlila in si pripravil drugo. Imej dve posodi, ko vzameš iz ene, položi takoj v drugo. Voda ovira barve, da se ne morejo razlesti po tkanini. Izprano tkanino položi na čiste krpe in pobiraj z njimi vodo kot bi pivnala. Nazadnje jo še zavij v suhe krpe. Podloži z njimi rokave in stan, da nikjer ne pride tkanina oziroma pletenina na pletenino, ampak je vedno vmes krpa.

Vse skupaj tesno zvij. Zvito stiskaj, da izžemeš vodo.

Pri pranju barvanih oblek dodaj zadnji vodi pri izpiranju kisa, ki osveži barvo.

Če ali veš?

1. Kako negujem teleta?
2. Kako sejemo deteljne mešanice?
3. Kdaj starši niso dolžni dati hčeri dote?
4. Kako velika je Abesinija?
5. Kdaj in zakaj je bila ustanovljena Kmetijska tiskovna zadruga v Ljubljani?

ODGOVORI NA VPRAŠANJA, STAVljena V ZADNJI ŠTEVILKI

1. Dobro seno je za odraslo govedo najboljše vsestranska krma, za mladino pa je v prvem času povsem neuporabno, ker je mnogo pretežko prebavljivo. Zato dajemo teletu mleko kolikor časa le moremo. A tudi potem je nemogoče od mleka preiti takoj na seno, ker je razlika prevelika. Za prehod se naj-

bolje obnese oves, ki je sicer že trda hrana, a vendar lažje prebavljiva in bolj zgoščena kakor seno. Šele po tem prehodu pride na vrsto seno. Slame pa tele v prvem letu starosti sploh ne sme poznati.

Da teleta prav polagoma privadimo na uživanje sena, ga dajemo po malem — nekako za igračo — že tri- do štiritedenskemu in nato redno vsak dan, vendar še dolgo ne sme biti seno glavni del hrane, dokler tele pač bolj ne odraste. Priporočljivo je tudi, da si gospodarji za teleta seno posebno pripravijo iz kakega dobrega, sladkega travnika, ki ga zgodaj pokosijo, ko je trava še prav nežna. Seveda mora biti spravljeno v lepem vremenu. Tako polagoma uporabljeno bo seno tudi teletu koristilo in ne bo onih senenih trebuhov, ki jih tak pogosto vidimo pri odstavljenih teletih.

Ing. B. W.

2. Deteljne mešanice sejemo, ko je čas za setev detelje, ki jo je v mešanici največ. Torej spomladi, meseca aprila, ali pa v jeseni (v suhih krajih) ali pa poleti (laška detelja). Večji del sredi meseca aprila.

Ing. V. S.

3. Naša država je letos sklenila s Sv. stolico konkordat, kateri pa še ni bil ratificiran od naše države, zato tudi še ni stopil v veljavo. Iz časopisnih vesti sicer poznamo že nekatere določbe konkordata, vendar celotno besedilo do danes še ni bilo objavljeno.

4. Ako se sklicujejo roditelji ali starši roditeljev na to, da so nezmožni dati dostojno doto, naj sodišče na prošnjo zaročencev preišče okoliščnosti, toda brez stroge preiskave o imovinskem stanju, in potem določi primerno doto ali oprosti roditelje in starše roditeljev od tega.

Poudariti je, da zaročenci ne vložijo tožbe, marveč samo predlog, o katerem sodišče razpravlja v takozvanem nepravdnem postopanju (kakor na primer v zapuščinskih ali varuštvenih zadevah).

5. Andrej — ali kakor se je sam nazival Hrabroslav — Volarič je bil nadarjen in plodovit slovenski skladatelj. Rojen je bil dne 14. novembra 1863. v našem sončnem Kobaridu pri Gorici in umrl v najlepši moški dobi dne 30. septembra 1895. kot učitelj v Devinu ob sinjem Jadranu.

Dasi je Volarič zelo mlad umrl, nam je vendar zapustil nad 10 del, ki dokazujejo njegovo bogato glasbeno nadarjenost. Njegove: »Slovenski svet, Ti si krasan«, »Slovan na dan«, »Eno devo le bom ljubil«, »Gospo-

dov dan«, »Slovenskim mladenkam« in številno drugih se bodo vedno pele, dokler bo živel naš rod.

Hvaležni Volaričevi rojaki, vrli Kobaridčani, so mu dne 8. septembra 1908. postavili kamenit spomenik. Na kameniti prizmi je stal kamenit kip pokojnega skladatelja v naravni velikosti. Spomenik je bil obdan z drevesi in cveticami tako, da je Volaričev kip stal sredi krasnega gozdiča.

Še v dobrem spominu nam je, ko so nadnaravne sile pokvarile v noči med 19. in 20. junijem 1922. spomenik, ki so ga zgradili italijanski vojaki na Krnu. Italijani so mislili, da so to storili Slovenci iz maščevanja in so zato odstranili Volaričev spomenik.

(Te podatke mi je dal na razpolago šolski nadzornik v p. g. Alojzij Urbančič, kateremu se za njegovo ljubeznivost lepo zahvaljujem. — Op. ur.)

Zapiski

DAVORIN JENKO

Davorin Jenko je tudi — kakor njegov oimenjak Simon Jenko — sin naše ponosne Gorenjske; v vasi Dvorje pri Cerkljah se je rodil dne 9. novembra 1835. kot sin trdnega gospodarja. Po dovršeni ljudski in srednji šoli je l. 1859. šel Jenko na Dunaj in se vpisal na pravno fakulteto. Ljubezen in smisel za glasbo je Davorin kazal sicer že na srednji šoli, toda komponirati je začel šele na Dunaju, kjer je svoje glasbeno znanje izpopolnil in dobil obilo pobude za ustvarjanje. Na Dunaju je uglasbil: »Hej rojaki«, »Pobratimija«, »Strunam«, »Tiha luna«, »Što čutiš Srbije tužni« in druge, pa tudi našo himno »Naprej zastava slave«. O postanku te himne beremo v brošurici, ki jo je izdal »Odbor za proslavo 100letnice rojstva Davorina Jenka v Dvorjah pri Cerkljah« in iz katere smo posneli te podatke, sledeče:

Jenko je delj časa gojil željo, uglasbiti svojemu narodu himno. Vendar ni našel primerne besedila. Sam je napravil osnutek in je svojo misel na Dunaju razodel Simonu Jenku, nakar jo je Simon pesniško oblikoval. Davorin jo je hotel takoj uglasbiti, vendar dolgo časa ni mogel najti primernega napeva.

Dne 16. maja 1860. leta pa mu je prišel napev sam od sebe. Tega dne je sedel pri

zajtrku v Baderjevi kavarni in prebiral dunajsko »Die Presse«. V tem listu je našel članek, ki se je bavil tudi s Slovenci. Zasmehoval je njih maloštevilnost in se norčeval iz jezika, češ, da to sploh ni jezik, temveč le »nerazvito jecljanje«. Članek je Davorina globoko užalil. Ves razburjen je šel iz kavarne, ne vede, kam ga nosijo noge. Tako je na slepo prišel v dunajski Prater. V ogorčenosti se je spomnil »Naprej zastava Slave« in vzporedno z besedilom se mu je na pesem razvijal napev, ki ga je bil toliko časa zaman iskal. Da bi ga ne pozabil, je šel v bližnjo gestilno in si napisal napev.

Člani Slovanskega pevskega društva so izvedeli, da je njih vodja uglasbil »Naprej«, vendar ga niso dobili v roke, dokler ni bila izdelana harmonizacija. Dne 22. okt. 1860. l. pa so ga peli na svoje »Besedi« z velikanskim uspehom. Razširil se je kot nobena slovanska budnica. Prevzele so jo celo pruske čete in so ob njenem užigajočem ritmu vkorakale 1866. leta na Češko, prav tako so ruske čete zavzele ob njenih zvokih Plevno in druga bolgarska mesta.

Po dovršenih studijah je Davorin Jenko prevzel službo pevovodje srbske pravoslavne cerkvene občine v Pančevem, kjer je komponiral razne srbske pesmi v narodnem duhu in položil temelje srbski umetni glasbi. Pozneje je Jenko, že splošno vpoštevan tudi med Srbi, deloval v Beogradu, kjer se je zlasti odlikoval kot kapelnik srbskega narodnega gledališča. V tem času je Jenko ustvaril številne skladbe, med njimi tudi državno himno »Bože pravde«.

Na večer svojega življenja se je Davorin Jenko preselil v svojo ožjo domovino, kjer je v Ljubljani dne 25. novembra 1914. zatisnil za vedno oči. Dne 10. novembra letos mu je ob stoletnici njegovega rojstva postavila mestna občina ljubljanska pred hišo v Koldvorski ulici šte. 11., kjer je umrl, spominski steber. Proslava, ki je bila združena s postavitvijo spominskega stebra, je bila tudi proslava našega kmetskega doma, ki nam je dal velikega moža.

RES JE TAKO

Naš pisatelj Fr. S. Finžgar je v letošnji 1.—2. številki »Mentorja« napisal pod naslovom »Pogovor« med drugim tudi sledeče:

Vlak je mednarodna hiša. Tudi demokratičnosti smo blizu. I. razred je že črtan, v II. se vozijo skoraj samo še zastojkarji.

»Bitte Feuer!« me nagovori sosed, ko vidi, da prižigam cigareto. Zelo izdelana roka, v katero je bila v gubicah zajedena črnina, mi je razodela, da je delavec. Začneva se pogovarjati. Bil je ključavničarski pomočnik na poti v neko tovarno, da popravi stroj. Občudoval sem ga, kako razumno in kar učeno je govoril. No in kaj!? Nazadnje mi je šele razodel, da je inženir, prave zaposlitve doma ni dobil in je prišel v Jugoslavijo, pa se je vdinjal za ključavničarskega pomočnika. Trdil je, da se mu dobro godi, da celo prihranke pošilja svoji materi. Začudil sem se mu. On se mi je pa nasmehnil: »Česa naj si človek v teh hudih časih še želi? Jesti imam (in kuko poceni!), mojster me ima rad, mater podpiram in še vsako nedeljo jo kam mahnem po tej prelepi slovenski zemlji. — Z Bogom!« Še skozi okno sem gledal za njim, ko si je s posebno izbrano kretnjo oprtal kositrno škatlo z orodjem.

Tak tako! Inženir — rokodelčič! Tedaj sem se spomnil nas in naše piškave gospodščine. Kdor ima pri nas ubogo malo maturo, ga je sram »delat«. Že za v štacuno ga je sram. Ni tega teden dni, kar mi je tožila mati, da njena »izobražena« hčerka ne dobi službe. »Pomislite, maturo ima (seveda malo!) in sem jo dala v trgovino. Saj to ni zanjo! Zavojčke in škatle je morala nositi na pošto. Pa z maturo!« Ta ničemurnost je za nas navadna. Že davno pred vojno je bil kmet — Hanak tako moder, da je dal sina, ki mu je namenil kmetijo, v šolo, da je na humanistični gimnaziji dovršil maturo, nato ga je šele pridržal doma, ga postavil pred plug in brano. Zato je tam kmetijstvo tako cvetelo! Dokler ne bomo pri nas razumeli, da je šola samo za to, da se naučiš bolj spretno in podjetno hoditi skozi življenje, kjerkoli, dokler ne bomo spoštovali vsakega dela, dotlej bodo številke brezposelnih »gospodov in gospodičen« še rastle v visoke tišče. In taka dekleta pisarijo in klepljejo po pisarnah za borih 200 do 400 Din, seveda trdno prepričane, da so uradnice in na vso moč gosposke. Če pa iščeš razumne kuharice, vrtnarice, dekleta k otrokom, je ne dobiš. O Ribničanu pravijo (je v opreki s Hanakom), da pretuhta otroke in tistega fanta, ki je najbolj zabiti, pošlje v šolo, češ, za pametno delo ne bo, naj pa študira — — —

Tako g. Finžgar! Ali je potrebno še kaj pristaviti? (Hanaki so moravski Čehi in pre-

bivajo v najbogatejšem predelu Moravske. Ti kraji so zelo rodovitni in v kmetijskem oziru zelo napredni. Kmetijsko šolstvo je zelo razvito in vpoštevano; tako sta v Olomoucu, ki je središče, in v Přerovu srednji kmetijski šoli, v Kroměřížu pa je znana mlekarška šola. Zivinoreja je zelo razvita, najboljše pa uspeva sladkorna pesa in pivovarski ječmen ter je zato tudi na visoki stopnji kmetijska industrija, kakor sladkorništvo, pivovarstvo in mlekarstvo (n. pr. splošno znani olomoucké tvarušky = olomuški kvargeljni). Hanaki slovijo kot zelo varčni in šolani kmetovalci. — Op. ur.)

KULTURNA PODOBA NAŠE VASI

Pod tem naslovom je priobčil ljubljanski dnevnik »Glas naroda« dne 27. oktobra t. l. članek, ki je vzbudil v naši javnosti mnogo pozornosti in povzročil tudi mnogo debate in časopisne polemike.

Članek pravi med drugim tudi sledeče:

»V taki živahni kulturni razgibanosti, ki jo je kalila in pačila le strankarsko-politična zagrizenost in nestrpnost, nas je zalotila vojna. Kulturno delo je v tej dobi ohromelo, a po vojni smo v novih razmerah morali spoznati in se prepričati, da naše predvojno kulturno delo na kmetih vzlic drugačnemu videzu ni seglo do korenin slovenskega kmetškega človeka in da ni dovolj krepko temeljilo v njem. V času, ko bi morala vas na stopiti v narodni državi kot tvoren, vseskozi pozitivno-ustvarjajoč element, se je izkazalo, da je najpripravnejši predmet za demagoško kričavost dnevnih eksperimentatorjev. Kmetški človek je slepo šel za puhlimi gesli, naseljal zdaj temu zdaj onemu, se med seboj razcepil in razgrizel zaradi načel, ki jih niti ni samostojno presodil, in je končno apatično jel stati ob strani. Ko se je k tem nezdravim pojavom pridružila še gospodarska stiska, je znaten del našega kmetškega življa popolnoma otopel.

Ta okolnost nam zgovorno dokazuje, kako plitko in površno je bilo naše kulturno delo na deželi. Kmetškega človeka je omamljal narodnostni blesk, da sploh ni gledal ne vprašal, odkod je to, kar mu nudimo, in kakšne vrednosti je. V dneh, ko je veljalo in je tudi res pomenilo že zaslugo, ako je kdo odkrito izpovedoval svoje slovenstvo, je tudi ta površnost še nekam zadoščala. Kakor hitro pa je bilo treba v novih razmerah pokazati

notranjo vsebino tega slovenstva in jo kot absolutno vrednoto uveljaviti tudi v širšem pojmu jugoslovanstva, se nam je vse razblinilo in razlezlo. Raznetilo se je nekaj časa nekšno romantično slovanstvo, prepleteno z dogmatičnim jugoslovanstvom, toda oboje je naglo splahnelo in kmet je ostal godrnjač, ki išče utehe na eni strani v mistični religioznosti, na drugi pa v omami levičarskih političnih dogem.

Prepričani smo, da niti eno niti drugo ni pravi, resnični notranji obraz slovenskega kmetškega človeka. Oboje ga namreč zaslužnja, oboje mu kali pogled in oboje ga ovira v njegovem samobitnem kulturnem razvoju. Ker torej vidimo, da naš kmetški človek še danes ni prišel do tiste svobode, ki bi mu tudi priborila vso veljavo, je dolžnost nas vseh, da naši vasi pripomoremo do kulturne osvoboditve. Ako namreč priznamo trditev, da je kmetški živelj jedro našega naroda, ne moremo oporekati niti trditvi, da resničnega zdravega kulturnega napredka v narodu ne more biti, dokler ne očistimo kulturne podobe slovenskega kmeta vseh nakaz.

To pa bo opravljeno le tako in šele tedaj, kadar bo novi kmetški rod, ki ga ne teže bremena prošlosti, iz lastnih sil postal kulturni nosilec in tvorec samobitnih kulturnih vrednot. To pot že utira naša kmetška mladina, ki v svojih Društvih kmetških fantov in deklet z gospodarskim in prosvetnim delom odkriva resnično kulturno podobo slovenskega kmeta. Uči ga notranje ceniti njegevo delo in skuša z uveljavljanjem narodove tradicije izluščiti vse ono, kar je res našega in kar je kot tako lahko podlaga nadaljnjemu razvoju. Žal, da povsod še ni do dna prodrla nova kmetška miselnost, vendar že sedanji zečetki pričajo, da je mladina na pravem potu. Medtem, ko je bil doslej kmetški človek le predmet, ki je drugim bil na uslugo v najširšem pomenu besede, bo po taki poti postal tista slovenska osebnost, ki bo tvorno svetila vsemu narodu.«

Veseli nas, da je tudi naše dnevno časopisje spoznalo pomembnost našega pokreta in ga začelo ceniti.

KAKO NEMCIJA VPOŠTEVA KMETA

»Setev in žetev« je naslov nove drame, ki jo je napisal Erich Bauer in ki je bila z velikim uspehom vprizorjena v Bambergu (v Nemčiji) ob priliki praznika žetve. Z ve-

liko slovesnostjo je namreč vsa Nemčija proslavila »zahvalni praznik žetve« (Erntedankfest) s sodelovanjem vladnih krogov. Novi nemški režim (»tretja država«) polaga veliko važnost na nemško vas, zavedajoč se, da je prav ona glavni steber države. Vsako leto enkrat se pokloni vsa Nemčija nemški vasi in kmetu ter s tem dá izraza svojemu spoštovanju in vpoštovanju.

Označba »kmet« je v Nemčiji nekako zaščitena in jo sme nositi samo oni, ki je res od pluga in motike. Kdor pa je upravičen, da nosi ta častni naziv, naj bo na to ponosen in naj se izkaže tudi v dejanju in mišljenju vrednega. To se vsepovsod povdarja in celo v literaturo je ta misel prodrla, kar priča gori navedena drama, katera je na kratko sledeča:

Trden kmet je izgubil v svetovni vojni svoje tri sinove, njegov ponos in upanje; zato zdvomi nad vsem, nad samim seboj, družabnim redom, kmetiskim poklicem in se celo tako daleč spozabi, da potepta pšenični klas, simbol žetve. Njegova žena in hči Ana junaško prenašati usodo, podpirata ju pa hlapec — vojni invalid in neki vojni udeleženec, kateremu je eden izmed sinov kmeta rešil v vojni življenje. Vsi se trudijo, da spravijo čimprej pred grozečo nevihto domov letni pridelek, le kmet-gospodar, bolan in zagrenjen, sedi doma in se ne briga. Še poslednji voz je treba spraviti pod streho, toda nevihta je že tu. Tedaj se vzdrami v kmetu vest, čut odgovornosti ter skrbi in — dasi bolan — hiti na polje, da tudi on poprime za delo. Ravno, ko poslednji voz, natovorjen z dragocenim pridelkom, zapelje na domače dvorišče, splaši blisk konja in gospodar pade pod voz. Težko poškodovanega gospodarja zanesejo v hišo; spokoril se je za svoj greh in zato sme umreti kot kmet. Na smrtni postelji privoli v poroko hčere Ane s pridnim hlapcem, katerega je imel na sumu, da se mu hoče vtihotapiti v njegovo trdno domačijo. Potolažen umre gospodar, saj je domačija zopet v krepkih rokah in bo zaživela novo življenje v prospeh novemu pokolenju in domovini.

POLOŽAJ ITALIJANSKEGA KMETA

Italijanskemu kmetu se godi vedno slabše, posebno, ker je skoraj polovica prebivalcev, ki se bavi s poljedelstvom, brez lastne zemlje. To so poljski delavci, ki stalno potujejo

za delom iz kraja v kraj; teh je okoli 4 milijone. Brezposelnost vlada med njimi večja kot pri industrijskemu delavstvu, razen tega pa ne dobivajo nikake pomoči od države. Leta 1925. je dnina poljskih delavcev znašala 19.71 lir, leta 1933. pa je padla na 9.13; pri tem pa moramo vpoštovati, da delajo ti delavci v najboljšem slučaju letno samo 100 do 120 dni, povprečno pa le 50 do 70 dni.

Že pred nekaj leti so ti poljski delavci živeli tako slabo, da se je mislilo, da ne more biti slabši in vendar se jim je stanje od leta do leta še slabšalo. Junija meseca lani so na pritisk veleposestnikov morali skleniti dogovor o znižanju dneine in o zvišanju števila delovnih dni na 90 v letu. Sedaj vodi vlada boj za »deproletarizacijo«, to je za vrnitev poljskih delavcev zemlji, katero bi jim dali v zakup veleposestniki. Delavci bi se morali zavezati, da bodo dajali lastnikom zemlje mesto zakupnine polovico ali dve tretjini čistega dohodka v naravi. Tak sistem je zelo koristen za zakupodajalca in to še veliko bolj kot pa zakupnina v denarju.

Proletarizacija malih kmetov silno hitro napreduje. Cene kmetijskim pridelkom so v času od 1927. do 1933 padle za 44%, zakupnina na zemljo pa je porasla za dvojno in trojno ceno. V istem času seveda so padle tudi cene zemljiščem, kar je šlo v račun veleposestnikom, ki so poceni nakupovali od kmetov zemljo in jo potem dajali v zakup. Zadnja leta se vrši proletarizacija zelo hitro posebno v gorskih krajih. Kmetje iz teh krajev namreč zapuščajo zemljo in hiše ter odhajajo v svet — na lov za koščkom kruha. Ako hoče kmet plačati davke, se mora zadolžiti in išče kredit, ker pa kredita ne dobi več, mora žrtvovati svojo domačijo in gre drugam za delom. Tako so cele vasi v nekaterih planinskih krajih prazne in zapuščene.

LETOŠNJE KNJIGE KMETIJSKE MATICE

Skoro neopaženo so prišle v tisk štiri knjige, ki jih bodo prejeli letošnji člani Kmetijske Matice. So to:

1. Koledar Kmetijske Matice za leto 1936., ki ga urejata urednik »Grude« tov. Schauer in njen bivši urednik tov. Gerželj. Koledar bo bogat in pester po vsebini ter obširen po obsegu. Imel bo tudi novo opremo, ki bo nedvomno mnogo pripomogla do večje prikupnosti koledarja.

2. Priznani kmetijski strokovnjak inženjer Vinko Sadar je napisal strokovno delo o pridelovanju in uporabi »Lanu in konoplje«. Našim kmetovalcem so dela inženjerja Sadarja znana kot temeljita in ob enem praktična. To delo pa še posebej odlikuje poljudnost in pa folkloristika, ki je v našem narodu baš v pogledu preje zelo bogata.

Predmet sam: pridelovanje lanu in konoplje, je za naše kmetijstvo nadvse aktualen, ker mu obeta postati vsaj ponekod važen vir njegovih dohodkov. Ogromne vsote, ki jih plačujemo leto za letom inozemstvu za predivo, bi lahko ostale doma, kjer so podani vsi pogoji za pridelovanje, če bi se pridelovanje lanu in konoplje kakor tudi njuno vnovčevanje sistematično uredilo. Knjigo, ki je bogato ilustrirana, bodo čitali vsi z zanimanjem.

3. Inž. Paleček: Novo kmetstvo (Temelji ruralizma) je ideološki spis, ki ga je prevedel v slovenščino tov. Gerželj, in ki odpira pred očmi čitatelja množico najvaž-

nejših problemov vasi in kmetkega naroda. Kdorkoli hoče sodelovati v pokretu našega kmetkega ljudstva, bo našel v tej knjigi toliko pobude za resno proučevanje, da bo knjigo ponovno vzel v roke. Zlasti pa bo knjiga dobrodošla našim mlajšim borcem za pravice »Stare pravde«.

4. Četrto knjigo nam pokloni primorski pisatelj Francè Bevk, eden naših najboljših in najplodovitejših pisateljev. Pod naslovom »Samo te priobči troje kmetijskih povesti, ki bodo našemu kmetkemu človeku govorile iz duše in srca. Kot uvod v to knjigo bo služil kratek življenjepis in dosedanje delovanje pisatelja, da ga bo naše kmetko ljudstvo поблиže spoznalo.

Letošnji dar Kmetijske Maticе ne bo v ničemer zaostajal za prejšnjimi. Zato svetujemo vsakomur, ki se še ni priglasil za člana Kmetijske Maticе, da to takoj stori, ker se tiskajo knjige v omejenem številu priglašениh naročnikov. Članarina znaša samo Din 20.—, poštnina za knjige Din 4.—. Pridobivajte nove člane! Dopise naslovite na Kmetijsko Maticо v Ljubljani, Kolodvorska ul. 7.

Mlad in napreden kmetovalec uporabljaj stalno umetna gnojila, ker ista povečajo in poboljšajo poljske pridelke. V to svrhu priporočamo:

Mešano gnojilo Nitrofoskal-Ruše,

ki vsebuje 4% dušika, 8% fosforne kisline, 8% kalija in 33% apna. To gnojilo priporočamo za okopavine, posebno za krompir in travnike.

Nitrofoskal I

ki vsebuje 8% dušika, 6% fosforne kisline, 8% kalija in 35% apna priporočamo za gnojenje vinogradov, sadonosnikov in vrtov za zelenjavo.

Nitrofos

ki vsebuje 4% dušika in 12% fosforne kisline priporočamo za gnojenje žitaric in travnikov na težjih tleh.

Apneni dušik

je izvrstno dušično gnojilo in ga priporočamo za vse gospodarske rastline. Z apnenim dušikom naj se gnoji redno vedno pred setvijo in se ga naj zaorje. Travnike pa gnojiti v jeseni ali zgodaj spomladi, ko sneg skopni.

Naročajte skupno, ker v tem slučaju Vam pride gnojilo cenejše. Naročila sprejema Tvorница za dušik v Rušah.

V nevarnosti

je tvoj denar, če ga držiš doma

Roparji

prežijo za najmanjšimi prihranki

Zaupaj

denar domačim hranilnicam!

Nalagaj

svoje prihranke v

Hranilnico Dravske banovine

(prej Kranjska hranilnica) v Ljubljani.

Zanjo jamči

vsa Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo.

Priporočajte
in širite
GRUDO

KLIŠETE
*vseh vrst po
fotografijah
ali risbah
izvršuje
najsolidnejše*

KLIŠARNA ST. DEU
LJUBLJANA-DALMATINOVA 13

TISKARNA

DRUŽBA Z O. Z.

KAMNIK

Čekovni račun štev. 10.560

*

Moderno urejeno grafično
podjetje. Ustanov. l. 1900

*

Izvršuje vsa tiskarska dela
hitro, lično in po konkurenčnih cenah. Specijalna
dela: trobarvne razglednice
in prvovrstni tisk knjig

*

Nujna naročila izvrši takoj

Proračuni poštnoobratno!

SLATNAR

Denar naložite najbolje in najvarneje

pri domačem zavodu

K METSKI HRANILNI IN POSOJILNI DOM

**registrovana zadruga z neomejeno zavezo
V LJUBLJANI, Tavčarjeva (Sodna) ulica 1**

Telefon št. 28-47. Račun poštne hranilnice št. 14.257. Brzjavi: „Kmetiskidom“
Žiro račun: Narodna banka.

Vloge na knjižice in tekoči račun sprejema proti najugodnejšemu obrestovanju — večje stalne vloge po dogovoru.

Jamstvo za vse vloge presega večkratno vrednost vlog

Strankam nudi brezplačno poštne položnice za nalaganje denarja.

Posojila daje proti poroštvu, na vknjižbo in proti zastavi premičnin in vrednostnih papirjev ter kredite v tekočem računu pod najugodnejšimi pogoji.

Oskrbuje: Kavcije, inkase, srečke in vrednostne papirje
Preskrbuje: Čeke in nakaznice (nakazila) na druga mesta

Blagajniške ure:

Ob delavnikih od 8.—12.^{1/2}
in od 3.—4.^{1/2}, le ob sobotah
in dnevih pred prazniki od
8.—12.^{1/2} ure.

PODRUŽNICI:

Kamnik — Maribor

Stanje vlog: Din 35,000.000.- Rezerve: Din 1,300.000.-